

Albín Brunovský

Amikor a hatvanas évek végén, illetve a hetvenes évek elején tanítványai kikerülnek a művészeti akadémia padjaiból, egyszerre megannyi fiók-Brunovský lepi el a könyvkiadókat, képeslapokat, folyóiratokat rajzaival, illusztrációival. Mesterük ekkorra már túlvan néhány nagy sikerű hazai és külföldi kiállításon, s nevét —, hol becsmérleően, hol pedig a zseninek kijáró áhítattal —, sokszor emlegetik írásban és szóban egyaránt. Albín Brunovský művészete nemcsak gazdag és változatos, de különös metszeteivel és festményeivel, illusztrációival a laikus nézőt is megejtí. Mint minden újat hozó alkotó, ő is új értékrendszert teremtett, s róla szólva át kell értékelnünk az olyan fogalmakat, mint *szlovák* és *idegen*, a *hely szellemét sugárzó* és *egzotikus*, *időszerű* és *hagyományos*, *közkedvelt* és *különleges*.

Brunovský nem avantgarde képzőművész, sőt az izmusokból is a múltba kapcsoló jellegzetességek foglalkoztatják. *Klee*, *Miró*, *Kandinszkij* és *Max Ernst* nevét emlegetik indulásakor, s a cseh szürrealizmus által közvetített nyugat-európai hatásokat; de tudnivaló, hogy a szürrealizmust is visszabontja *Boschig*, *Bronzonoig*, vagy *Breughelig* és manieristának nevezi magát, bár tudhatja, hogy ez a jelző hosszú ideig inkább pejoratív volt, mintsem elismerő és Csehszlovákiában sem történhetett másképp. A hozzá kötődő tudálékosság, formai játékokba, aprólékos pepceselésbe torkolló műgond, a dekorativitás, a hatásvadászat, az eklekticizmus, retorikusság, vagy a bizarrság fagyos ítéleteket szoktak kiváltani a hivatásos műbírálókból és irodalompolitikusokból. Brunovský esetében nem beszélhetünk pusztán neomanierizmusról, hiszen a reneszánsz és a kora barokk elemeken kívül, sokat tanul a huszadik század „hitetlen” áramlataitól (a szürrealizmustól a pop-artig). A tudatalattiból fölmentett motívumokat, az álmokat tudatosan stilizálja, tehát nem lejegyzí, hanem átértékeli, megformálja, erkölcsi programjához alakítja őket. A szokatlan módszerré, modorrá válik metszetein; szó szerint veszi az irracionáltságot. A bensőben szemlélt ábrát eszmeként ábrázolja és fejezi ki. Tárgyainak mondanivalója lesz, képszerkesztése filozófiává válik. Így teremti nagy gondossággal az illúziót. A valószerűtlenségeket aprólékosan körvonalazza, leírja, elhítteti. Ez persze már az érett művészre jellemző, s nem a pályája kezdetén (a hatvanas évek derekán — harmincévesen) rajzolt lapjaira, ahol még nem az elhíttetés, az ábrázolás pontossága, hanem a hatás, az expresszió volt fontosabb. Amikor háttér és idő nélküli alakzatok töltöttek be képeinek világát. Képein fényhatásokat próbálgat, de ezt is csak ideig-óráig öncélúan; első maratásain olyan fény-árnyék megoldásokkal él, amelyek azt a csodát keltik bennünk, hogy a kép saját tárgyaiból,

alakzataiból sugárzik. (Ilyenek az 1968-as *Show* és a *Verniszsázs a természetben*, vagy a *Kert Borgonzoni anyjának* című metszete.) Nagy képzeletű, ugyanakkor aprólékos gonddal alkotó művész, szenvedélyes megfigyelője az élet apró mozzanatainak, s vízióin a legkisebb káposztalevelet is élethűen ábrázolja.

Természetszeretetét szülőföldjéről, Erdőhátról (Záhorie) hozta magával. Itt, e jellegzetes szlovák peremvidék egyik falujában, Zohorban született 1935-ben. E tájegység a bécsi medencéhez tartozik. Északkeleten a Kárpátok, délen és nyugaton pedig az osztrák—csehszlovák határt képező Morava folyó határolják, északon és nyugaton pedig az etnográfiailag más tájegységet jelentő Morva-Szlovákiába megy át. Zohor környéke sík és többnyire erdős táj, a folyóparti rónákon szántók és rétek, a homokos ártéri teraszokon pedig borókások és lombos erdők váltakoznak. A vidék híres zöldségtermesztéséről; régtől fogva a közeli Bécszet látta el terményeivel. A dús vegetáció egyrészt, másrészt pedig a peremlét állandó témája Brunovský alkotásainak.

A művész a képzőművészeti főiskola *Vincent Hložník* vezette szabadrajz és illusztrációs osztályában véggez; a nemrég alapított iskola első növendékei között. *Goya* metszeteinek, rajzainak tanulmányozása, s az avantgarde lassú újrafelfedezése a diák számára jó leckének bizonyult. Az expresszív hangolású realizmus kereteiből Brunovskýt és tehetséges társait a cseh szürrealizmus és a nyugati avantgarde újrafelfedezése segítette kitörni. Brunovský a korabeli európai áramlatok nyomán újra próbálgatja az op-art, vagy a nonfiguratív művészet fogásait is. De, ő többet akar mondani a képnél, számára a metszet vagy festmény nem magányos tárgy, nem önálló kapcsolatok nélküli objektum; tematikus és figuratív. Képcímei jelzik, hogy egy olyan hagyomány folytatója, amelytől sose volt idegen az erkölcsi tartás, ítélet, a nemes transzcendencia és a morális tisztaságra való törekvés. Vállalva a népszerűtlenséget is, bibliai témákat rajzol (ilyen például az 1967-es *Biblia* ciklus, a *Lóth lányai*, a *Szent Antal megkísértése*, a *David és Betsabé*, vagy a *Zsuzsánna* és a vének témát átértelmező *Zsuzsánna*). Fogékonysága a transzcendencia iránt végigkíséri pályáját. A világ peremére szorult ember keresi a hitet a lelket, ami a világhoz kapcsolhatja. A táj nála világ-kép.

Különös akotások Brunovský festményei. Nem vászonra fest, hanem folytatva a középkori mestereket — fára; perzsa diófára. De, a csiszolt lap számára nem pusztá háttér, hanem a festmény tárgya is. Krétaalapozásra akvarellal, temperával, olajjal, vagy pasztellel viszi fel a színeket. S, képébe belekomponálja a csiszolt lap görceit, évgyűrűit, repedéseit, bitykeit, sőt a fa kérget is. Olykor a fa felületének egy részét szabadon hagyja érvényesülni, legföljebb belakozza, hogy védje a környezeti ártalmaktól.

Említettem már, hogy rézkarcait, litográfiáit is milyen gondosan, aprólékosan alakítja ki. Egy hatszoros nagyítású különleges lupéval dolgozik, áhitattal teremtve meg a való világ kis dolgainak szellemi mását: a madártollakat, faleveleket, gyökereket, fűcsomókat és emberi arcvonásokat.

Brunovský persze nem társtalan nemzedékében, legföljebb képzőművészként nincs társa-rokona. Erős szellemi szimpátiára mutatnak a vele egykorú költők verseihez készült könyvborítók, illusztrációk. Amit

Ján Stacho vagy *Jan Šimonovič* irodalmi manierizmusként papírra vetettek. Brunovský képzőművészként teremti meg. Feltűnő a versek és a metszetek, festmények „ősképeinek” rokonsága, egyezése: a tojás, menyasszony, szőlő, serleg, könny, halak, madarak, vagy a címükben is rokon témát feldolgozó *Nászút* stb. A festőnél a kép és absztrakció egymásba játszik (a nők kalapjukon hordják a világot), legtöbb képe zsúfolt, amelyiknek nincs középpontja, tehát csak a mellérendelést ismeri, s így Stacho versei is —, bárhol belesétálhatunk képbe, versbe. Isten nélküli szentség. *A már nem és még nem.*

VARGA IMRE

